

Автономия на европейската сигурност – може ли Европа да бъде независима от САЩ в областта на отбраната?

Тодор Михайлов, Симеон Крушев, Николай Славков и Илияна Аризанова¹

Съвместен доклад, изготвен и представен на Кръглата маса „Европейската архитектура на сигурността в криза?“ (15.04.2025 г., зала „Яйцето“, СУ)

I. Въведение

Въпреки нарастващите усилия на много европейски страни да увеличат своя военен потенциал след началото на войната в Украйна през 2022 г., днес ***Европа продължава да разчита в значителна степен на САЩ за осигуряването на критични военни способности***. Тази зависимост може да бъде проследена в ключови области като ядреното възпиране, разузнаване, комуникации, логистика, противовъздушна отбрана, нови технологии и обща командна структура и координация. Въпросът за стратегическата автономия на Европа в областта на отбраната става все по-значим на фона на променящата се глобална среда, нарастващите заплахи и несигурността около бъдещата ангажираност на САЩ с европейската сигурност. Настоящият текст разглежда основните проявления на тези зависимости, възможностите и предизвикателствата пред Европа по пътя към изграждането на самостоятелен отбранителен капацитет, както и перспективите за бъдещите отношения със Съединените щати.

II. Зависимост в ключови военни способности

1. **Ядрено възпиране** – Един от фундаменталните елементи на сигурността в Европа са американските ядрени оръжия или т.нар. американски ядрен чадър. Тези оръжия играят ключова роля във възпирането на Русия и са описани в стратегиите на НАТО като „върховна гаранция“ за сигурността на съюзниците. Великобритания и Франция разполагат със собствени ядрени сили, но към момента не могат ефективно да заместят САЩ при

¹ Студенти в магистърска програма „Международна сигурност“, Юридически факултет, Софийски университет „Св. Климент Охридски“, ментор на заданието: Йордан Божилов, Софийски форум за сигурност

евентуално американско изтегляне. Това се дължи на ограничения размер на техните арсенали, спецификите на конкретните носители и липсата на доктрина, предвиждаща обща и всеобхватна защита.

2. Разузнаване и комуникации – Европа продължава до голяма степен да разчита на САЩ в сферата на разузнаването, ранното предупреждение и комуникационната инфраструктура. Американските сателитни системи, космически технологии, разузнавателни самолети, системи за киберразузнаване и комуникационни мрежи остават незаменими, предоставяйки критична информация, без която европейските армии не биха могли да действат ефективно в съвременна бойна среда.

3. Логистика и стратегически транспорт – Европейските държави разполагат с ограничени средства за стратегическо придвижване на сили. Ограничените количества тежки транспортни самолети и самолети за презареждане във въздуха създават допълнителна зависимост от американските военни способности.

4. Противовъздушна и противоракетна отбрана – Американските оръжия и системи като Patriot и THAAD са в основата на противовъздушната отбрана на Европа и противоракетната система на НАТО. Европейските системи в тази област са значително по-слабо развити. Според доклад на Центъра за европейски политически анализи (СЕРА), Европа все още няма капацитет да поддържа собствена ефективна многопластова ПВО без американска подкрепа.

5. Високотехнологични оръжия и иновации – Европа изостава и изпитва зависимост от САЩ и в областта на високите технологии в отбранителната индустрия. Примери за това са „Стелт“ технологиите, изкуственият интелект и системите за радиоелектронната война, където американските военни и индустриални способности доминират значително над европейските такива.

III. Ролята на НАТО за европейската сигурност

От основаването си през 1949 г. основната цел на НАТО е да гарантира свободата и сигурността на териториите на всички държави-членки с политически и военни средства. В хода на европейска интеграция през последните десетилетия организацията има основна роля за гарантиране сигурността и отбраната на членуващите европейски държави.

*Европейският съюз и НАТО през годините са се допълвали като организации, основани на общи ценности и отговарящи съответно за икономическия просперитет и благосъстоянието на страните и за защитата на техните територии. Отношенията между двете организации бяха институционализирани до ниво на стратегическо партньорство в управлението на кризи в началото на настоящия век за насърчаване на по-голяма европейска отговорност по въпросите на отбраната на континента. Сътрудничеството между ЕС и НАТО се разшири значително през последните години, въз основа на три съвместни декларации (през 2023 г., 2018 г. и 2016 г.), както и на *Стратегическия компас на ЕС и Стратегическата концепция на НАТО, приети през 2022 г.* От 30 европейски държави-членки на НАТО, 23 членуват и в Европейския съюз, 4 кандидатстват за членство (Албания, Черна гора, Северна Македония, Турция), а 1 е бивш член на ЕС (Обединеното кралство).*

В тази връзка ***би било реалистично да говорим за постигане на европейска автономия в областта на сигурността не спрямо НАТО, а в рамките на организацията чрез развитието на нейния европейски стълб.*** Това би било и пресечната точка между желанието за европейска автономия и искането на САЩ европейците да споделят по-голяма част от тежестта на своята отбрана. Още в речта си за бъдещето на НАТО през 2011 г. тогавашният секретар по отбраната на САЩ Робърт Гейтс предупреждава, че „САЩ и няколко други държави са плащали сметката и поемали рисковете, но вече е необходимо и останалите да се включат“ (Gates, 2011).

В своя публикация от 2024 г. най-големият аналитичен център в САЩ Корпорацията РАНД изследва въпроса с какво страните от НАТО и другите съюзници на САЩ допринасят за колективната отбрана и какъв е дялът на САЩ. Създаденият от тях „Индекс на споделяне на тежестта“ (Burdensharing Index, 2024) показва, че Съединените щати носят по-малко от половината от общата тежест на осигуряването на колективната отбрана. Според доклада европейските и азиатските съюзници предоставят по-голям дял от общия съюзен личен състав и сухопътни сили, отколкото САЩ. От друга страна, Съединените щати доставят по-

голям дял от общите съюзнически военновъздушни сили, военноморски сили и разузнаване, което беше отбелязано и в началото на доклада.

IV. Възможности за засилване на европейската независимост в сферата на отбраната

Промяната в доскорошната външнополитическа доктрина на САЩ открива възможност за засилване на европейската независимост в сферата на отбраната. Европа, включително Обединеното кралство, в момента има 1,47 млн. души военнослужещи на активна служба, но *ефективността на европейската отбрана е възпрепятствана от липсата на единно командване*. Европейският съюз да използва общите структури за планиране и командване на операции на Алианса, при постигане на съгласие за това с не членуващите в ЕС държави-членки на НАТО.

Освен това Европа също ще трябва да генерира авиационен и транспортен капацитет, както и капацитет за ракети, бойни действия с дроне и комуникационни и разузнавателни способности. Това поражда необходимостта да бъдат наети и обучени 300 000 нови служители, за да компенсират фрагментирания характер на националните армии. Европейските разходи за отбрана ще трябва да се увеличат значително от сегашното ниво на 2% от БВП на страните.

Заместването на САЩ по отношение на някои критични стратегически способности е трудно в краткосрочен план, но е необходима работа в тази посока. Първи стъпки за това бяха представените през март от Европейската комисия „План за превъоръжаване на Европа/Готовност до 2030 г.“ и Бялата книга за европейската отбрана. Планът цели укрепване на общоевропейските отбранителни способности с нови финансови средства, насочени към развитието на критични способности, които държавите членки сами не биха финансирани. Държавите-членки се стимулират да приведат в съответствие националното си планиране в областта на отбраната, като се сближат към общо развитие на способностите и насърчават дългосрочното бюджетно планиране. По този начин освен, че ще има принос за суверенитета на Европа, се подпомага и изпълнението на целите на НАТО на държавите-членки. Програмите на ЕС за отбранителна промишленост насърчават

оперативната съвместимост и стандартизацията, за да се гарантира, че системите и платформите работят за всички държави-членки.

Бялата книга очертава нов подход към отбраната и определя нуждите от инвестиции за постигането на напредък. В нея сътрудничеството с НАТО е посочено като незаменим стълб за развитието на сигурността и отбраната на ЕС, а НАТО – като крайъгълният камък на колективната отбрана на своите членове в Европа.

V. Бъдещето на трансатлантическите отношения

Независимо от осезаемото обтягане на отношенията между Европа и САЩ след завръщането на Доналд Тръмп в Белия дом, към настоящия момент *нито САЩ, нито европейските държави имат изгода от пълното разрушаване на трансатлантическото сътрудничество в сферата на отбраната*. Въпреки това е видим стремежът за неговото преформатиране. Това до голяма степен се дължи на промяната в геополитическия фокус на Съединените щати към Индо-Тихоокеанския регион и нарастващото съперничество с Китай. Макар ресурсите на САЩ да са огромни, те не са безкрайни. Пренасочването на вниманието към Азия означава, че по-малко американски усилия ще бъдат насочени към европейската система за сигурност.

Независимо от това Америка продължава да има интерес от поддържането на благоприятна среда за себе си във всички части на света, включително и в Европа. Дори президентът Тръмп да твърди, че Европейският съюз е създаден, за да „прецака“ САЩ, трудно може да се предположи, че американските лидери гледат на Европа като на стратегически съперник в борбата за глобално влияние. Европейските държави имат различни международни цели и интереси, което не позволява на ЕС да се превърне в единен и мощен субект на международната сцена. Основният съперник на Вашингтон на континента остава Русия, въпреки че нейната сила и потенциал днес са значително по-малки в сравнение със СССР в миналото. *Именно за възпирането на Русия и поддържането на регионалната стабилност Америка се нуждае от своите европейски съюзници*. Американската стратегия предвижда по-голямата част от тежестта и разходите за европейската сигурност постепенно да преминат към европейците. От друга страна, както вече отбелязахме, Европа изпитва значителни липси в ключови военни способности, които

не могат да бъдат преодолені в краткосрочен план. Поради това Европа остава силно зависима от сътрудничеството със САЩ.

VI. Заключение

За момента партньорството между двете страни изглежда стратегически взаимноизгодно. Америка се нуждае от европейските си партньори, за да поддържа благоприятна за своите интереси геополитическа среда в региона, докато Европа все още не би могла да гарантира в пълна степен своята сигурност без сътрудничеството с Вашингтон. Разбира се, структурата на международния ред се променя все по-динамично и няма гаранция, че характерът на тези отношения ще остане същият и в по-далечно бъдеще.

Способността на Европа да преодолее своите военни дефицити и да консолидира външнополитическите си действия ще определи, дали тя ще успее да се превърне в силен и независим геополитически играч. Ако това бъде постигнато, характерът на отношенията ѝ със САЩ би могъл да се промени драстично, преминавайки към нов модел на балансирано и равноправно партньорство, или дори към форма на стратегическа конкуренция за влияние на международната сцена.

Источници:

- Van Hooft, P. "Nuclear Deterrence: Can Britain and France Take on America's Role in Defending Europe Against Russian Aggression?" *RAND Corporation*, March 19, 2025. <https://www.rand.org/pubs/commentary/2025/03/nuclear-deterrence-can-britain-and-france-take-on-americas.html>.*RAND Corporation+2RAND Corporation+2RAND Corporation+2*
- Davis, G. "Skip." "What European NATO Lacks." *Center for European Policy Analysis (CEPA)*, February 25, 2025. <https://cepa.org/article/what-european-nato-lacks/>
- Ollongren, K., van Rij, A. "The EU Must Enable Its Defence Industry to Boost Capabilities and Reduce Dependence on US Systems." *Chatham House*, March 19, 2025. <https://www.chathamhouse.org/2025/03/eu-must-enable-its-defence-industry-boost-capabilities-and-reduce-dependence-us-systems>
- Chevreuil, A., Horschig, D. "Can France and the United Kingdom Replace the U.S. Nuclear Umbrella?" *Center for Strategic and International Studies (CSIS)*, March 4, 2025. <https://www.csis.org/analysis/can-france-and-united-kingdom-replace-us-nuclear-umbrella>
- Kostarakos, M. "Military Capabilities – Europe Still Lacks Strategic Enablers." *European Defence Agency (EDA)*, Issue 11. <https://eda.europa.eu/webzine/issue11/interview/military-capabilities---europe-still-lacks-strategic-enablers>
- Douglas, B. "Europe's Air of Dependence." *International Institute for Strategic Studies (IISS)*, March 2025. <https://www.iiss.org/online-analysis/military-balance/2025/03/europes-air-of-dependence/>
- Allison, G. "Could Europe Defend Itself Without America?" *UK Defence Journal*, February 14, 2025. <https://ukdefencejournal.org.uk/could-europe-defend-itself-without-america/>
- Mallory, K., Germanovich G., Welburn J. W., Smith, T. D. „Burden-sharing and Its Discontents. Understanding and Optimizing Allied Contributions to the Collective

Defense“, RAND Corporation, May 7, 2024.
https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR4189z1.html

- Gates, R., Speech on the Future of NATO, June 10, 2011, <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/natosource/text-of-speech-by-robert-gates-on-the-future-of-nato/>
- Съвет на Европейския съюз. Основни етапи в сътрудничеството между ЕС и НАТО, 10 декември 2024 г., <https://www.consilium.europa.eu/bg/policies/eu-nato-cooperation/milestones-in-eu-nato-cooperation/>
- Wolf, G. Defending Europe without the US: first estimates of what is needed. Bruegel, 21 февруари 2025. <https://www.bruegel.org/analysis/defending-europe-without-us-first-estimates-what-needed>
- bTV. „Лице в лице“: Този мир няма да е веднага, най-вероятно ще има бързо някакъв рамков договор, след това ще се проточи с години“, 28 февруари 2025. <https://www.btv.bg/shows/lice-v-lice/videos/spahijski-tozi-mir-njama-da-e-vednaga-naj-verojatno-shte-ima-barzo-njakakav-ramkov-dogovor-sled-tova-shte-se-protocih-s-godini.html>, последно посетен на 10.04.2025.
- Гърдев, Д., Кючуков, Л. и др. „Шансовете на Европа отново да е глобален фактор еп.87“, 25 януари 2025. Кръг Квадрат, <https://www.youtube.com/watch?v=iAy3jCk7mTM>
- Европейска комисия. Представяне на Бялата книга за европейската отбрана и плана за превъоръжаване на Европа — готовност до 2030 г., 12 март 2025 г., https://defence-industry-space.ec.europa.eu/eu-defence-industry/introducing-white-paper-european-defence-and-rearm-europe-plan-readiness-2030_en?prefLang=bg

Новият икономически и стратегически подход на Китай към ЕС

Вергиния Петрова, Йоанна Огнянова, Кристина Минчева и Ива Веселинова¹

Съвместен доклад, изготвен и представен на Кръглата маса „Европейската архитектура на сигурността в криза?“ (15.04.2025 г., зала „Яйцето“, СУ)

I. Въведение

В контекста на съвременните геополитически промени ролята на Китай в Европа претърпява значителна трансформация. Въпреки че преобладаващите аналитични рамки често представят Китай като нарастващ стратегически конкурент, реалността разкрива по-комплексна динамика, характеризираща се със засилено икономическо присъствие и стратегическо влияние. През последното десетилетие се наблюдава постепенна еволюция от чисто търговско партньорство към многопластова взаимозависимост, която обхваща ключови сектори като инфраструктура, енергетика и цифрови технологии. Този трансформационен процес се развива на фона на фундаментални промени в световния ред – ескалацията на войната в Украйна, напрежението около Тайванския проток и завръщането на Доналд Тръмп на президентския пост в САЩ през 2025 г. с неговата протекционистична политика. Парадоксално, въвеждането на нови търговски бариери от страна на САЩ може да стимулира още по-тясно икономическо сътрудничество между ЕС и Китай, тъй като и двете страни имат съвместен интерес да поддържат стабилни търговски потоци в условията на нарастващ глобален протекционизъм. Това взаимноизгодно партньорство обаче създава сериозни предизвикателства пред европейската стратегическа автономия, изисквайки *прецизна преоценка на баланса между икономическите ползи и рисковете за сигурността.*

¹ Студенти в магистърска програма „Международна сигурност“, Юридически факултет, Софийски университет „Св. Климент Охридски“, ментор на заданието: Йордан Божилов, Софийски форум за сигурност

II. Икономически подход на Китай към Европа

Китайският подход към Европа се характеризира с постепенна еволюция от чисто икономическо сътрудничество към комплексно стратегическо взаимодействие. Началните форми на това партньорство се проявяват предимно чрез инфраструктурни проекти в рамките на инициативата „Един пояс, един път“, като особено показателни са инвестициите в инфраструктурата в страни като Гърция, Сърбия, Унгария и Полша. Най-известният пример е средиземноморският транспортен възел Пирей, където китайската държавна компания COSCO придобива контролен дял през 2016 година.

С времето обхватът на китайските инвестиции се разширява, обхващайки чувствителни сектори като технологии, енергетика и транспорт. Придобиването на европейски компании, специализирани в роботика, изкуствен интелект и телекомуникации, позволява на Пекин не само да консолидира пазарното си присъствие, но и да получи *достъп до ключови технологични разработки*. Важен инструмент в тази стратегия е многостранният формат "17+1", който служи като платформа за пряко взаимодействие със страни от Централна и Източна Европа. Такъв тип механизъм, макар и формално насочен към икономическо сътрудничество, по същество създава *паралелни канали за дипломатически контакти, които допълнително усложняват координацията на общата европейска политика спрямо Китай*.

В последните години се наблюдава значителна трансформация в китайския подход към Европа, като инициативата "Един пояс, един път" (BRI) вече не се ограничава до своята първоначална инфраструктурна функция, а се превръща във всеобхватен стратегически инструмент с ясно изразени геополитически измерения. Този качествен преход се проявява в постепенното разширяване на дейностите на BRI извън традиционните транспортни и логистични проекти към стратегически сектори като дигитална инфраструктура, зелена енергетика и финансови услуги, което превръща инициативата в *комплексна платформа за икономическо и политическо влияние*.

Счита се, че Китай вижда в Европейския съюз потенциален западен "котвен пункт" в глобалната му визия за свързаност между Азия, Европа и Африка, като *този*

стратегически фокус се изразява чрез създаването на мрежа от взаимозависимости. От една страна, китайските инвестиции, особено в региони като Централна и Източна Европа, допринасят за преодоляването на инфраструктурни дефицити, а от друга – европейските финансови институции и компании предлагат ценна експертиза в управлението на големи инфраструктурни проекти, гарантирайки спазването на международните стандарти за устойчивост. Това стратегическо партньорство отваря нови възможности за двустранна търговия, които вече не се ограничават до традиционните транспортни коридори (железопътни и морски връзки), а включват и иновативни форми на сътрудничество в дигиталната икономика и трансграничните инвестиции. Европейските предприятия се възползват от достъпа до динамичния китайски потребителски пазар, докато китайските производители консолидират присъствието си в Европа. Същевременно, съвместните инициативи в рамките на BRI насърчават разширяването на сътрудничеството в области като технологични иновации и устойчиво развитие, което допълнително затвърждава ролята на инициативата като платформа за многопластово взаимодействие, обединяващо икономически, технологични и геополитически интереси.

Финансовото измерение на това сътрудничество се проявява в нарастващата институционална взаимовръзка между двете страни. Участието на европейски държави в Азиатската банка за инфраструктурни инвестиции, както и присъствието на китайски капитали в Европейската банка за възстановяване и развитие, демонстрират общата *готовност за дълбоко институционално сътрудничество.* Особено перспективна се очертава областта на устойчивото финансиране, където обединените усилия на ЕС и Китай могат да придадат нов импулс на зелените инвестиции в рамките на BRI. Процесите на взаимно отваряне на финансовите пазари създават предпоставки за качествено ново ниво на интеграция. Достъпът на европейски финансови институции до китайския пазар и обратното – на китайски банки до европейското финансово пространство, улеснява трансграничните инвестиции и създава условия за по-ефективно свързване на капиталовите пазари. Това намира израз както във възможностите за кръстосано листване и емитиране на ценни книжа, така и в разширяването на инструментите за финансиране. Важен аспект от тази финансова конвергенция е *взаимодействието между валутните системи.* Усилията за интернационализация на юана, подкрепени от европейските финансови институции,

както и стабилизиращата роля на еврото, допринасят за реструктуриране на глобалната финансова архитектура. Този процес се ускорява с постепенното отваряне на китайските капиталови пазари и създаването на нови механизми за кръстосано инвестиране.

В резултат на тези процеси, китайският подход към Европа се превръща във всеобхватен стратегически модел, който интегрира търговски, инвестиционни, технологични и финансови измерения с дългосрочни геополитически перспективи. Това поставя *Европейския съюз в уникална позиция – от една страна, като ключов партньор в реструктурирането на глобалните икономически процеси, а от друга - като важен балансър в новопоставените геоикономически реалности*. Тази двустранна динамика създава както нови възможности за сътрудничество, така и предизвикателства пред европейската стратегическа автономия.

III. Стратегическите измерения и заплахи за сигурността

Китайският икономически ангажимент в Европа носи в себе си дълбоки стратегически импликации, които поставят *сериозни дилеми пред европейската политическа кохезия*. Интензивните търговски и инвестиционни взаимоотношения създават условия за потенциално политическо влияние върху отделни държави-членки, което се проявява чрез различни механизми на натиск и дипломатически компромиси. Конкретни случаи илюстрират този проблемен модел на взаимодействие. През 2017 г. Гърция предприема безпрецедентна стъпка, блокирайки обща декларация на ЕС за нарушаването на правата на човека в Китай. Това решение, въпреки официалното оправдание за необходимост от конструктивен диалог, се разглежда като пряк резултат от мащабните китайски инвестиции в страната по време на продължителната ѝ финансова криза. Придобиването на стратегически обекти като пристанище Пирея от китайската COSCO създава икономическа зависимост, която се пренася в политическата сфера. Подобно решение от страна Гърция е остро критикувано от правозащитни организации и европейски дипломати, тъй като *подкопава единството на ЕС в отстояването на демократичните ценности и принципи*.

Сходна логика на поведение се откроява и в случая с Унгария, която последователно отслабва европейското единство по деликатни въпроси – статутът на Тайван, китайските политики в Синдзян и ситуацията в Хонконг. Под ръководството на Виктор Орбан и в рамките на стратегията „Източно отваряне“, Унгария изгражда интензивни двустранни отношения с Китай, като активно участва както в инициативата „Един пояс, един път“, така и в многостранния формат за сътрудничество със страни от Централна и Източна Европа (първоначално 16+1, а по-късно 17+1). Този стратегически избор позволява на Будапеща да привлича значителни китайски инвестиции в ключови сектори като инфраструктура, енергетика и технологии, което допринася за икономическото развитие на страната. Може да се каже, че по този начин Будапеща се превръща в своеобразен мост на китайското влияние в ЕС.

Технологичната сфера представлява друг критичен фронт, където китайски компании като Huawei изграждат стратегически зависимости. Разгръщането на 5G инфраструктурата в Европа излиза от чисто техническите рамки, превръщайки се в тест за способността на Съюза да защити технологичния си суверенитет при натиска на китайския държавен капитализъм. Този конфликт олицетворява фундаменталния сблъсък между ценностните системи: от една страна, европейският модел, основан на демократични принципи, прозрачност и права на човека; от друга - китайският авторитарен подход, който инструментализира икономическото влияние за геополитически цели. Пекин последователно използва технологичния си потенциал като оръжие - от доставките на дроне и компоненти с двойна употреба до отказа за осъждане на руската агресия в Украйна, демонстрирайки несъвместимост с международните норми.

Наред с технологичните и ценностните аспекти стои и китайската „мека сила“. Тя се изразява чрез мрежа от културни и образователни институции, които, макар и с формално академична насоченост, често служат като *канал за разпространение на официалната позиция на Пекин*. В резултат, националните икономически интереси на отделни държави-членки често влизат в противоречие с колективните европейски ценности, създавайки пукнатини в единството на Съюза.

С оглед на изложените предизвикателства ЕС се нуждае от цялостна трансформация на подхода си към Китай. На първо място, чрез прецизна преоценка на баланса между икономическото сътрудничество и стратегическата автономия. Това изисква създаването на строги защитни механизми – от засилен контрол върху чуждите инвестиции в критични сектори до ефективни инструменти за защита на чувствителни технологии. Не по-малко важна е разработката на координирани схеми за реакция срещу политическия натиск и хармонизирани стандарти за противодействие на дезинформацията. Изграждането на такава общоевропейска рамка за икономическа и технологична сигурност вече не е въпрос на избор, а на стратегическа необходимост. Само чрез консолидирана политика, която преодолява националния егоизъм и трансформира принципите в конкретни механизми, Съюзът може да превърне декларативните си амбиции в реална геополитическа сила, способна да защити както своите ценности, така и стратегическите си интереси в условията на новата системна конкуренция.

IV. Реакция на ЕС

С цел защита на своите стратегически интереси, Европейският съюз разработва *цялостна стратегия за икономическа сигурност* (Anti-Coercion Instrument), насочена към защита на критични икономически сектори и ресурси от външни рискове и уязвимости. Стратегията включва комплекс от мерки срещу неравноправни търговски практики, прекомерна зависимост от външни доставчици и стратегически насочени инвестиции, които могат потенциално да компрометират икономическия суверенитет. Особено внимание се отделя на защитата на цифровата инфраструктура от киберзаплахи и външни намеси, особено от страна на авторитарни режими (например Китай).

През 2022 г. Европейската комисия официално определя Китай като сложен партньор, комбиниращ три измерения: партньор, конкурент и системен съперник. В отговор на тази позиция се създава „Инструментът за противодействие на икономическия натиск“, чиято цел е да предпази Съюза от принуда от страна на трети държави. Така се въвежда и *политиката за „намаляване на рисковете“ (de-risking)*, която цели ограничаване на уязвимостите без нуждата от пълна икономическа дезинтеграция. Ключови елементи на този подход включват диверсификация на веригите за доставки, защита на критични

технологии и разработване на нова индустриална политика. Нещо повече, НАТО за първи път включва Китай в своята стратегическа концепция, като посочва, че китайската политика поставя предизвикателства пред „интересите, сигурността и ценностите” на Алианса. Подобен ход отразява нарастващата загриженост от стратегическото поведение на Пекин на трансатлантическо ниво. Въпреки това, прилагането на упоменатите защитни механизми се оказва сложно, особено на фона на дълбоката икономическа взаимозависимост с Китай.

През 2023 г. Китай осигурява около 90% от руския внос на чувствителни стоки, включени в списъка на Г-7 като критични за военната индустрия – ясен индикатор, че Пекин активно заобикаля западните санкции и укрепва позициите си като недеклаиран геополитически съперник. Същевременно, 70% от машинните инструменти и по-голямата част от остарелите чипове, използвани от Русия за поддръжка на военната ѝ инфраструктура, също произхождат от Китай. Тези данни разкриват двойствената природа на китайската икономическа експанзия – привидно търговска, но в действителност стратегически насочена към преразпределяне на глобалната сила. Това поставя ЕС в положение, в което политиката за "de-risking" изисква не само структурни трансформации, но и по-висока степен на външнополитическа съгласуваност между държавите-членки. Както предупреждава НАТО, китайското поведение застрашава не само сигурността, но и основните ценности, стоящи в основата на евроатлантическото пространство.

V. Актуална роля на САЩ и отражението върху Европа

Завръщането на администрацията на Доналд Тръмп през 2025 г. отбелязва рязка промяна в трансформацията на международната система и създава нови предизвикателства пред отношенията на Европейския съюз и Китай. Засилването на протекционистките икономически политики на САЩ, както и подновеният стратегически натиск спрямо Пекин, поставят ЕС в деликатна позиция на геополитически и икономически баланс. От една страна, ескалацията на търговските бариери между САЩ и Китай – включително вторични ефекти върху ЕС – може да тласне Брюксел към по-интензивен диалог и икономическо сближаване с Пекин. Особено вероятно е *сближаване в сектори от общ интерес* – инфраструктура, зелени и цифрови технологии, автомобилпроизводство, аграрни и промишлени доставки. От друга страна, *дълбоките структурни различия в*

политическите системи, проблемите, свързани с човешките права, както и нарастващото безпокойство относно китайското стратегическо присъствие в ключови сектори на европейската икономика, възпрепятстват пълната институционализация на едно дългосрочно партньорство. В същото време, вътрешните разделения в ЕС – в частност между Източна и Западна Европа по отношение на политическото и икономическо ангажиране с Китай – затрудняват изграждането на единна и последователна политика спрямо Пекин.

В този контекст изгледите за изграждане на пълноценно стратегическо партньорство между ЕС и Китай остават ограничени и зависими от редица условия. Въпреки задълбочаващото се икономическо взаимодействие между ЕС и Китай – особено на фона на нарастващата икономическа война и споделяния интерес към стабилност на международните пазари — липсата на общи ценности и наличието на геополитически напрежения възпрепятстват изграждането на дългосрочно политическо партньорство. Възможно е да се очертае *модел на „селективно партньорство“*, при който ЕС и Китай ще си сътрудничат в строго определени сфери от взаимен интерес, като същевременно запазят дистанция по ключови стратегически въпроси. Анализът показва, че промените в американската външна политика под ръководството на Тръмп ускоряват определени форми на прагматическо сближаване между ЕС и Китай, но не водят до преодоляване на дълбоко вкоренените различия, които пречат на изграждането на стабилно стратегическо партньорство.

VI. Заключение

Трансформацията на Китай от периферен икономически партньор до централен геополитически актьор в Европа представлява фундаментална промяна в стратегическия ландшафт на региона. Всеобхватният китайски подход, интегриращ капиталови инвестиции, технологична хегемония и политическо влияние, преконфигурира традиционните силови отношения и поставя под въпрос ключови аспекти на европейската сигурност, институционална устойчивост и политическа кохезия.

Протекционистичните мерки, иницирани от администрацията на Тръмп, демонстрират сложната диалектика на съвременните търговски войни. Иронията се състои

в това, че опитите за коригиране на търговските дисбаланси чрез мита върху китайски стоки всъщност катализират още по-агресивна експанзионистична политика от страна на Пекин. Този парадокс се корени в структурните характеристики на китайския икономически модел, чиято устойчивост е обусловена от поддържане на високи нива на експортна активност и постоянна интеграция в глобалните производствени вериги.

В отговор на описаните предизвикателства, Европейският съюз се налага да разработи комплексен стратегически отговор, който трябва да балансира между няколко измерения. На първо място, **икономическата устойчивост** изисква системна диверсификация на веригите за доставки и намаляване на критичните зависимости. Второ, **дигиталната сигурност** предполага както защита на критични инфраструктури, така и развитие на автохтонни технологични капацитети. Трето, **стратегическата автономия** изисква укрепване на институционалните механизми за координация и разработване на обща визия за взаимодействие срещу трети страни. Липсата на единна европейска позиция и фрагментираните национални подходи създават пропуски, от които трети страни могат да се възползват. Следователно, бъдещата европейска политика трябва да интегрира икономическите, технологичните и политическите измерения в една кохерентна рамка, способна да гарантира както конкурентоспособност, така и стратегическа автономия.

В крайна сметка, бъдещето на отношенията между ЕС и Китай ще се определя не само от икономическата логика, но и от способността на Съюза да отстоява своите демократични ценности, да поддържа технологичната си независимост и да формулира ясна геополитическа визия в условията на все по-многополюсен и конкурентен международен ред. Предизвикателството пред Европа е фундаментално - да премине от реактивна позиция към проактивна стратегия, която умело съчетава принципност с прагматизъм. Успехът в тази трансформация ще определи дали Европейският съюз ще съумее да запази ролята си на ключов актьор в световната политика, или ще се превърне в арена за съперничеството между великите сили.

Источници:

- García-Herrero A., K.C. Kwok, L. Xiangdong, T. Summers, Z. Yansheng. *EU–China Economic Relations to 2025 Building a Common Future*. [PDF]. September 2017. [viewed 12 April 2025]. Available from: <https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/publications/research/2017-09-13-eu-china-economic-relations-2025-garcia-herrero-kwok-liu-summers-zhang-final.pdf>
- Atlantic Council. *Donald Trump just won the presidency. Our experts answer the big questions about what that means for America's role in the world*. New Atlanticist. [online]. June 28, 2024. [viewed 12 April 2025]. Available from: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/donald-trump-just-won-the-presidency-our-experts-answer-the-big-questions-about-what-that-means-for-americas-role-in-the-world/>
- China Briefing Team. *EU-China Relations After the 2024 European Elections: A Timeline*. [viewed 12 April 2025]. Available from: <https://www.china-briefing.com/news/eu-china-relations-after-the-2024-european-elections-a-timeline/>
- Council of the European Union. *Foreign Affairs Council (Trade)*. Council of the European Union. April 7, 2025 [viewed 12 April 2025]. Available from: <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/fac/2025/04/07/>
- European Commission. *Green transition and Smart Specialisation in the Western Balkans*. October 11, 2023 [viewed 12 April 2025]. Available from: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_23_6804
- Ciurtin, H. *The “16+1” Becomes the “17+1”: Greece Joins China's Dwindling Cooperation Framework in Central and Eastern Europe*. [online]. May 29, 2019. [viewed 12 April 2025]. Available from: <https://jamestown.org/program/the-161-becomes-the-171-greece-joins-chinas-dwindling-cooperation-framework-in-central-and-eastern-europe/>
- Greillinger, G. *China's growing foothold in Hungary*. The Diplomat. [online]. February 9, 2023. [viewed 12 April 2025]. Available from: <https://thediplomat.com/2023/02/chinas-growing-foothold-in-hungary/>
- Goldkorn, J. *Greece vetoes EU statement on human rights in China – China's latest top news*. [online]. June 19, 2017. [viewed 12 April 2025]. Available from: <https://thechinaproject.com/2017/06/19/greece-vetoes-eu-statement-human-rights-china-chinas-latest-top-news/>
- Fix, L., Liu, Z. Z. *Europeans Need to Trump-Proof China Policy*. Foreign Policy. [online]. May 14, 2024. [viewed 12 April 2025]. Available from: <https://foreignpolicy.com/2024/05/14/europe-china-policy-trump-united-states-economics-russia/>